

Spis treści

Marcin Rafał Pauk, Historyk w czasach niepewności. Dušan Trěštík (1933–2007)	9
Rozdział 1. Tytułem wstępu	13
Archeologia o kulturowym kontakcie Słowian z imperium Karola Wielkiego około roku 800 * Słowiańska arystokracja, przyjęcie chrześcijaństwa i powstanie państwa * Narodowa historiografia a powstanie narodów i państw środkowoeuropejskich * Archeologia a historia * „Antropologia polityczna” jako zadanie.	
Rozdział 2. Europa Środkowa od upadku Imperium Rzymskiego do czasów Karola Wielkiego	20
Geografia Europy Środkowej pod koniec epoki rzymskiej * Etnogeneza i migracje, Słowianie * Germanie w Kotlinie Panońskiej po upadku potęgi Hunów, Goci, Gepidzi * Longobardowie i Bawarowie * Przyjście Słowian na ziemię czeskie * Walki longobardzko-gepidzkie * Pojawienie się Awarów * Chaganat Awarów * Awarowie i Słowianie, osiedlanie się Słowian w Panonii * Awarowie a Bizancjum * Oblężenie Konstantynopola w roku 626 * Ucisk Awarów * Legenda o „rozejściu się Słowian (od Dunaju)” * Powstanie Słowian pod wodzą Samona * Dagobert I a Samo * Gdzie leżał Wogastisburg? * Kryzys awarskiego chaganatu * Początki rolnictwa u Awarów * Państwo Franków * Geograficzny i kulturowy obraz Europy Środkowej za czasów Karola Wielkiego.	
Rozdział 3. Karantanie i Bawarowie (743–789)	48
<i>Conversio Bagoariorum et Carantanorum</i> * Misja w Karyntii * Książę Borut * Książę Chocimir a przyjęcie chrześcijaństwa * Biskup Wergiliusz a misja Modesta * Lokalizacja kościołów Modesta * Powstanie przeciwko Bawarom i przeciwko chrześcijaństwu * Książę Waltunc, kapłan Ingo * <i>Gens Carantanorum</i> * Rytuał intronizacji * <i>Kosezi</i> .	
Rozdział 4. Wojny Karola Wielkiego z Awarami (782–805)	68
Odsunięcie od władzy bawarskiego księcia Tassilona a Awarowie * Granica na Enns * Jej handlowe znaczenie * Wyprawa Karola przeciwko Awarom w roku 791 * Droga Sasów i Fryzów „przez Czechy” * Czy naprawdę chodzi o ziemię dzisiejszych Czech? * Prawdopodobny udział Czechów w tej wyprawie * Załamanie się chaganatu w roku 795 * Przyczyny upadku chaganatu * Atak „Vonomira Słowianina”, będącego na usługach Eryka z Friulu, na awarski „ring” * Wyprawa Pepina przeciwko Awarom,	

pertraktacje z nowym chaganem, zdobycie „ringu” w roku 796 * „Powstanie” Awarów w latach 799–803 * Czy w walkach z Awarami brał udział także bułgarski chan Krum? * Prawdopodobnie nie, głównymi nieprzyjaciółmi Awarów stali się Słowianie, kapkan Teodor domagał się w roku 805 ochrony przed nimi * Pozostali awarscy dostojnicy o ochronę poprosili Karola i przyjęli chrzest * Chaos w państwie Awarów.

Rozdział 5. Karol Wielki i Czesi (805–806) 95

Dlaczego Karol zaatakował Czechów? * Źródła o wojnach w latach 805–806 * Wyprawa do Czech w roku 805 * Jej cel „planities Behaim” – środkowa i dolna dolina Ohrzy * Oblężenie Canburgu * Próby jego lokalizacji * Czy to okolice Litomierzyc? * Kolejna wyprawa w roku 806, udział Longobardów Pepina, *Chronicon Gothanum* * Trybut nałożony na Czechów przez Pepina? * Dlaczego Czesi się poddali? * Kim był książę Lech?

Rozdział 6. Dolina Dunaju i Ljudevit z doliny Sawy (805–828) . . . 119

Walka Słowian przeciwko Awarom * Kim byli książęta Słowian osiadłych nad Dunajem w roku 811? * *Conversio...* o hrabiach w Panonii * Koniec Awarów. Starania Karola o ich chrystianizację, synod „nad Dunajem” w roku 796 * Arno z Salzburga a misja u Awarów, niechlubna porażka tego pomysłu * Dolina Sawy, Istria i Liburnia z miastami dalmatyńskimi * Wojna z Ljudevitem znad Sawy * Druga wojna * Trzecia wojna i niezwykła śmierć Ljudevita * Czy Ljudevit był Chorwatem? Konstantyn Porfirogeneta o „Kocelu” * Dalsze losy Doliny Sawy, Ratimir.

Rozdział 7. Dalmacja, Słowianie i Bułgarzy na wschodzie Kotliny Karpackiej (około 800–838) 134

Borna, „dux Dalmatiae” * Borna jako frankijski „dux gentis” * Czy był jednak księciem wielkiego ludu Chorwatów? * Legenda o etnogenezie Chorwatów * Powstanie państwa chorwackiego w pierwszej połowie IX wieku, wpływy awarskie * Słowianie na zjeździe we Frankfurcie w roku 822: Czesi, Morawianie jako poddani imperium * Obodryci – Praedenecenti * Wzrost znaczenia bułgarskiego chanatu za czasów Kruma i jego domniemana „sławizacja” * Atak Omurtaga na Timoczan i na Obodrytów, jego pertraktacje z Ludwikiem Pobożnym „o granicach” 824–826 * Bułgarzy w roku 827 atakują Dolną Panonię i ją zajmują, pozbawienie władzy margrabiego Baldericha w roku 828.

Rozdział 8. Powstanie Moraw Mojmira (około 790–831) 150

Grody nad rzeką Morawą * ...i w zachodniej Słowacji * Początki pochówków szkieletowych, książęce groby * *Conversio...* o Pribinie * Poświęcenie kościoła Pribiny w Nitrze – chodzi o późniejszy dodatek do *Conversio...* * Czy doszło do tego w roku 828? * Nitra nigdy nie należała do diecezji pasawskiej * Wygnanie Pribiny przez Mojmira z Nitry krótko po roku 832/833 * Chrzest „wszystkich Morawian” w roku 831 * Pewność tej informacji * Późniejsze przekonanie Morawian, że przyjęli chrzest z Rzymu * Pribina postawił kościół w Nitrze jeszcze jako poganin. Dlaczego? * Czy budował go jako katechumen, którym się stał, kiedy przysięgł przyjąć chrześcijaństwo podczas ślubu z bawarską arystokratką? * Początki Moraw Mojmira w latach 800–831.

Rozdział 9. Pribina i Mojmir (831–832) 179

Zmiany w organizacji grodów na Morawach i na Słowacji a przemiany w społeczeństwie * Znaczenie chrztu Morawian * Charakter władzy Mojmira * Czy Pribina był „księciem plemiennym”? * Zasiadlenie zachodniej Słowacji a Frankowie * *Geograf Bawarski* o dwóch typach Morawian * „Merehani” z Nitry jako „Równieżmorawianie” * Ich terytorium.

Rozdział 10. Kryzys cesarstwa i próba odnowienia stosunków na wschodniej granicy; wojna z Czechami (830–853) 193

Sytuacja na wschodniej granicy państwa Franków około roku 830, upadek chaganatu awarskiego * Awans słowiańskich książąt * Nieskuteczna polityka wschodnia Ludwika Pobożnego, zwłaszcza wobec Bułgarów * Początki kryzysu cesarstwa po roku 800 i pierwsze lata Ludwika Pobożnego * Przyczyny kryzysu * „Reforma” cesarstwa, Kościoła i arystokracji * Narodowa historiografia a rozpad imperium Karola Wielkiego * *Ordinatio imperii* z roku 817 * Powstanie w roku 830 * Traktat w Verdun w roku 843 i powstanie państwa wschodniofrankijskiego * Sytuacja na wschodniej granicy ze Słowianami * Koniec hegemonii cesarstwa w latach 830–843 * Ofensywa Ludwika Niemieckiego, na początku przeciwko Obodrytom w roku 844 * Prewencyjna reakcja Czechów, chrzest czeskich książąt w roku 845 * Atak Ludwika Niemieckiego na Morawy w roku 846 i uczynienie władcą Rościsława * Dlaczego wracał przez Czechy? * Osadzenie Pribiny nad Jeziorem Błotnym (Balaton) * Pribina i Rościsław jako „duces” * Wojna z Czechami w roku 849 * Bitwa na granicznej przesiece * Porównywalny poziom życia czeskiej i frankijskiej arystokracji * Grób kolińskiego księcia a pochówek Eberharda z Friulu * Nie chodziło o walkę przeciwko „poganom”.

Rozdział 11. Rościsław, Cześćibór i synowie Vistracha (855–857) . . . 222

Albigis na Morawach w roku 852, Rościsław jako „dux gentis” * Atak Bułgarów i Słowian (nie Morawian) na cesarstwo w roku 853 * Zdrada Ratboda * Ludwik Niemiecki atakuje Morawy w roku 855 * Porażka Ludwika * Pozbawienie władzy Ratboda i ogłoszenie władcą Karlomana, Rościsław w roli „króla” * Walka z Serbami * Serbscy książęta * Wojna z Czechami w roku 856 * Kolejna wojna w roku 857, gród Vistracha * Rządy tyrana Slavitaha * Książęta i grody.

Rozdział 12. Na drodze ku „Wielkim” Morawom (858–870). 241

Porażka polityki Ludwika Niemieckiego zmierzającej do odnowienia hegemonii nad *gentes* przy wschodniej granicy państwa * Ostatnia, niezrealizowana próba w roku 858 * Karloman łączy się z Rościsławem * Jego bunt przeciwko ojcu w roku 860 * Ludwik Niemiecki organizuje „czystkę” wśród bawarskiej arystokracji * Rościsław jest u szczytu władzy * Plan założenia arcybiskupstwa na Morawach * Pierwszy krok to żądanie od Rzymu „nauczyciela”, który skonsolidowałby Kościół na Morawach i uczył miejscowych księży * Po porażce w Rzymie zwraca się z tą samą prośbą do Bizancjum * Argumentem za kościelną samodzielnością Moraw jest fakt, iż biskup posawski Hartwig zachorował i nie może zarządzać diecezją, a więc także Morawami * Ludwik Niemiecki pertraktuje o przymierzu z bułgarskim Borysem i atakuje Karlomana w Karyntii * Michał III

wysłała na Morawy misję Konstantyna * Czy miało to jakiś podtekst polityczny? * Czy Ludwik Niemiecki sprzymierzył się z Borysem przeciwko Rościsławowi? Wyprawa na Morawy w roku 863, Rościsław, oblężony w Děvín, poddaje się * Czy chodziło o słowacki Děvín? * Ludwik Niemiecki dzieli państwo między synów, powstanie Ludwika Młodszego, do którego Ludwik próbuje wciągnąć również Rościsława * Ucieczka hrabiego Gundakara na Morawy * Prośba Borysa o misjonarzy * Wysłanie nowego biskupa pasawskiego Hermanaryka do Bułgarii w roku 867, spór o misję morawską * Odejście Konstantyna i Metodego z Moraw * Wielki atak Ludwika Niemieckiego na Morawy w roku 869 * „Regnum” Świętopełka, nieznacząca porażka Rościsława * Zdrada Świętopełka * Anekdota o próbie zamordowania Świętopełka * Rościsław pojmany i wydany Ludwikowi Niemieckiemu, Karloman obejmuje władzę na Morawach w roku 870 * Powstanie Morawian, wyprawa przeciwko nim, Świętopełk dochodzi do władzy na Morawach * Definitywne umocnienie morawskiej państwowości, powstanie Wielkich Moraw.

Posłowie: „Prawda” Morawian 278

Unikalne zawieszki w kształcie książki znalezione na Morawach: kodeks w oprawie typu „crux gemmata – krzyż z drogocennymi kamieniami”. Krzyż jako bojowy znak frankijskiego wojska * Analogia z obrazami Chrystusa w majestacie. Chrystus trzyma w ręku „Księgę Żywota”, w której spisani są ci, którzy zostaną zbawieni * Chodzi raczej o „lex Dei” i o to, co Morawianie nazywali „prawdą” * „Prawda” jako prasłowiański porządek życia, upomnienie się o „prawdę” chrześcijan.

Drzewo genealogiczne Karolingów w IX i X wieku 286

Bibliografia 288

Indeks 317